

УДК 811.111(07)

ІРИНА БІЛЕЦЬКА,

доктор педагогічних наук, доцент

(Україна, Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

IRYNA BILETSKA,

doctor of pedagogics, assistant professor

(Ukraine, Uman, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University)

Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін

Formation of Cognitive Independency of Foreign Language Future Teachers in the Process of Major Courses Learning

У статті розкрито організаційно-педагогічні умови формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін. Формування навчально-пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін передбачає застосування системи самостійних індивідуальних навчальних завдань і створення проблемно-пошукових ситуацій, які забезпечують розвиток творчого мислення студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності в системі організаційних форм навчання з використанням проблемних, ігрових, евристично-діалогових способів навчальної роботи. Для ефективного формування навчально-пізнавальних і спеціальних умінь, творчого мислення студентів як аудиторні, так і позааудиторні заняття мають моделювати структуру самостійної пошукової діяльності майбутніх учителів іноземної мови. При цьому в методиці їх проведення мають домінувати самостійне виконання індивідуальних та диференційованих практичних завдань, дослідницький метод при виконанні практичних робіт, дискусія, діалогічні та ігрові методи.

Ключові слова: *пізнавальна самостійність, майбутній учитель, іноземна мова, організаційно-педагогічні умови.*

The article deals with the problem of training future foreign language teachers and developing their cognitive confidence by means of professional subjects. Additionally, educational and cognitive activities of future foreign language teachers by means of professional subjects implies independent individual learning tasks and problem-solving situations which fosters creative thinking in close relationship with the problem, gaming, interactive learning techniques. Thus, a prerequisite must be met before developing special, educational and cognitive skills as well as creative thinking. In other words, classroom classes and extracurricular activities should prevail and become a part of independent research of future teachers. Concurrently, methodology should include a research method, individual and tiered assignments while using practical works, discussions, debates, dialogic and playing methods. Also, independent work is characterized by authentic and practical strategy. The keys to instructional effectiveness of this approach are: individual learning assignments should be engaging and stimulating for students; independent learning tasks should be distinctively grouped according to the cognitive abilities of students; independent work should be structured. It may start with the algorithm at the students' reproductive level and proceed to the structured scientific research at the productive and creative stage; there should be strong and solid knowledge towards ways of performing independent work; one of its features can be found in positive results of University teachers concerning students independent activity (forms of reporting, workload, deadline, etc.); consultations depends upon the level of cognitive students' independence (consultations – entrance, thematic, problem, heuristic, etc.); it can be characterized by clear rubrics for independent work of students; independent work of students consists of different types and forms of its public monitoring; there can be found different types and levels of self-control tests for students.

Key Words: *cognitive independence, future teacher, foreign language, organization-pedagogical conditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу, передбачає модернізацію навчального процесу, підвищення його якості і ефективності, зміщує акценти на самостійне здобуття знань студентами, потребує розробки ефективних засобів формування компетентного фахівця, здатного не лише застосовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно їх поповнювати. Обсяг інформації, необхідної для плідної праці та життя освіченої людини, постійно зростає. Це вимагає наявності у майбутніх

педагогів умінь самостійно орієнтуватися у всезростаючих інформаційних потоках, здійснювати їх критичний аналіз, сприймати системно, усвідомлюючи головне.

Завданням вищої педагогічної освіти України на сучасному етапі розвитку суспільства є підготовка фахівця, для якого є характерним професійна і соціальна мобільність; глибокі професійні знання; володіння економічними і правовими знаннями, основами наукової організації праці та культури розумової діяльності; здатність до творчості та самовдосконалення; гнучкість при оволодінні професійними навичками. Рівень професійної компетентності фахівця залежить від його здатності самостійно набувати нові знання, використовувати їх у навчальній і практичній діяльності.

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в країні, вимагають якісного вдосконалення підготовки фахівців і для загальноосвітньої школи, адже проблеми вищої педагогічної освіти завжди тісно пов'язані з проблемами школи, які дуже складні і суперечливі. Тому на перший план виходить завдання з формування готовності майбутніх фахівців до самостійної, творчої активності, до вміння за власною ініціативою знаходити відповіді на ті запитання, які раніше не зустрічалися в їх практиці, виявляти знання та вміння, що неможливо без суттєвих змін змістового, організаційного і методичного забезпечення навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Проведений аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідження різних аспектів самостійної навчальної роботи студентів є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників. У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні сторони проблеми самостійної навчальної роботи, формування пізнавальної самостійності особистості. Зокрема, різні аспекти цієї проблеми розкриті у дослідженнях Г. Адамів, І. Бендери, Я. Галети, Г. Гарбаря, Л. Головка, С. Заскалети, С. Каяліної, О. Муковоза, Л. Онучак, Т. Пащенко, М. Смирнової, О. Снігур, М. Солдатенка та ін.

Вище наведені дані свідчать про ґрунтовну розробленість проблеми формування пізнавальної самостійності відповідно до структури, напрямків, вікових періодів та у зв'язку з вивченням різних предметів.

Проте вказані дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми розвитку пізнавальної самостійності особистості, а вимагають подальшого вдосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання, спрямованих на реалізацію у навчально-виховному процесі принципу самостійності. Слід також відзначити, що пізнавальна самостійність, її роль у підготовці майбутніх учителів іноземної мови до цього часу у цілісному вигляді не виступала окремим предметом вивчення.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у розкритті організаційно-педагогічних умов формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу... Самостійність людини як фахівця, його здатність до виконання посадових обов'язків базується на професійних знаннях, уміннях та навичках. Процес розвитку самостійності безпосередньо пов'язаний із включенням особистості до різного виду діяльності з метою формування способів застосування отриманих знань на практиці. Перед вищою школою постає завдання виховання не лише пізнавальної самостійності, яку вчені пов'язують із процесом самостійного оволодіння студентом новими знаннями, вміннями, а й самостійності як однієї з провідних якостей особистості з урахуванням усіх її складових. Недооцінка цього призводить до практичної безпорадності випускників, що проявляється повною мірою, коли вони стають на поріг самостійного життя.

Розкриттю сутності складного і багатогранного феномену «самостійності», «пізнавальної самостійності» присвячено багато робіт філософів, психологів, педагогів, методистів. Проте погляди дослідників не є однотайними, спостерігаються певні розбіжності та неоднозначності у тлумаченні одних і тих самих факторів. Зупинимось на цьому детальніше.

Термін «пізнавальна самостійність» складається з двох ключових слів, які виражають певні поняття, розкриємо кожне з них.

У 1882 р. В. Даль тлумачив: «Самостійний – той, що стоїть або йде сам по собі, незалежно від інших, від чогось іншого. Самостійна людина – у кого свої міцні переконання, в кому немає хиткості. Самостійність – властивість, якість» [3]. Це визначення є справедливим і сьогодні. Так, у великому тлумачному словнику сучасної української мови під редакцією В. Бусела термін «самостійний» має декілька значень: 1. Який не перебуває під чиеюсь владою; не підпорядкований, не підлеглий кому-небудь. // Вільний незалежний. // Здатний діяти сам, без сторонньої допомоги або керівництва; здатний на незалежні дії, вчинки. 2. Відосблений від інших; який в ряді інших має значення сам по собі; окремий. 3. Який здійснюється своїми силами чи з власної ініціативи, без сторонньої допомоги або керівництва. // Позбавлений сторонніх впливів; оригінальний, а

самостійність – це уміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва; самостійні дії [1, с. 1101].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка, у словнику з професійної освіти подається тлумачення «самостійності» як однієї з властивостей особистості, яка характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів, знань, умінь і навичок, якими володіє особистість, по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, що складаються в процесі діяльності [2, с. 297].

Вітчизняний дослідник М. Солдатенко самостійність визначає як інтегративну якісну характеристику особистості, що характеризується її здатністю до конкретного виду діяльності, виявляється у процесі виконання пізнавальних і практичних задач та найтіснішим чином пов'язана з такими особистісними характеристиками, як активність, свідомість та відповідальність [12].

У працях психологів самостійність розглядається не як проста сума знань, умінь та навичок, що забезпечують процес діяльності, а як суспільний прояв особистості. На думку С. Рубінштейна, справжня самостійність передбачає свідому вмотивованість дій та їх обґрунтованість. Несхильність до чужого впливу і навіювань є не власною волею, а справжнім проявом самостійної волі, оскільки сама людина вбачає об'єктивні обґрунтування для того, щоб чинити так, а не інакше [11, с. 524].

Отже, на основі розуміння вченими сутності самостійності слід відзначити, що існуючі точки зору не виключають одна одну, а дозволяють з різних сторін поглянути на це багатогранне явище. Самостійність може формуватися і розвиватися тільки в самостійній пізнавальній діяльності, у процесі якої відбувається також розвиток знань, умінь та навичок.

У визначенні самостійності ми зміщуємо акценти на здатності людини зробити власний вибір без зовнішньої допомоги. Процес планування, організації, здійснення, коригування діяльності полягає в постійному виборі мети і завдань, засобів і методів їх досягнення.

Наприклад, у пізнавальній діяльності самостійність виявляється в індивідуальному виборі мети навчання, виходячи з якої – у виборі завдань, способів та дій щодо їх розв'язання. Самостійність пізнавальної діяльності виявляється також у відборі інформації, навчального матеріалу, літературних джерел, у виборі етапів, режиму, порядку виконання завдань, у виборі організаційних форм навчальної діяльності, тобто в управлінні діяльністю. Основні риси самостійності проявляються в діях вибору, вони є його умовою і основою. Самостійність – це здатність і уміння людини управляти власною діяльністю, вибирати власні засоби, здатність особистості до самоцілевибору, самопланування, самоконтролю, самоаналізу, рефлексії. Самостійність співвідноситься із самоорганізацією особистості, її активністю за внутрішнім спонуканням, без зовнішнього подразника, з відносною незалежністю.

Аналіз психолого-педагогічних робіт дозволяє виділити ряд визначень пізнавальної самостійності особистості, що з різним ступенем повноти і змістовності розкривають сутність досліджуваної якості.

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності у Радянському Союзі М. Данілов зазначав [4], що її сутність виявляється в потребі й умінні тих, хто навчається, самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, завдання і знайти підхід до його розв'язання. Пізнавальна самостійність виявляється в умінні самостійно аналізувати складні навчальні завдання і виконувати їх без сторонньої допомоги і характеризується певною критичністю розуму школяра, здатністю висловлювати свою думку незалежно від суджень інших.

Аналізуючи різні наукові підходи вчених щодо визначення суті пізнавальної самостійності, нами були виділені три напрями.

Найбільш широким напрямом є розгляд пізнавальної самостійності як якості особистості (специфічна інтегративна якісна характеристика, складне особистісне утворення, особлива якість особистості тощо), що відображає відношення (здатність, прагнення, бажання, цілеспрямованість) людини до пізнання, процесу пізнавальної діяльності, умов її здійснення та результатів, а також її можливості, здібності, знання, вміння здійснювати пізнавальну діяльність без сторонньої допомоги.

У другому випадку пізнавальна самостійність представлена як характеристика діяльності (уміння здобувати нові знання, вирішувати і ставити проблемні питання тощо), що проявляється в самоорганізації людиною процесу своєї пізнавальної діяльності (від постановки мети до оцінювання одержаних результатів) на різних рівнях її здійснення.

У третьому, нечисленному підході, пізнавальна самостійність розглядається як вольова властивість особистості.

Отже, розкриваючи поняття пізнавальної самостійності науковці вказують на фактори, що характеризують самостійність: по-перше, на сукупність засобів – знань, умінь та навичок, якими володіє особистість; по-друге, на ставлення особистості до процесу діяльності, її результатів і умов

здійснення.

Ефективність формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у вищому навчальному закладі залежить від багатьох факторів, але визначальна роль відводиться особистісному, діяльнісному та компетентнісному підходам.

Особистісний підхід вимагає, щоб у центрі уваги викладача завжди була людина, її індивідуальність, самобутність, досвід, неповторність. Викладач, виходячи з рівня знань, умінь, навичок студента, його мотивів та цілей, організовує навчальний процес для розвитку у студента вищезазначених якостей особистості. Відповідно до концепції особистісно-орієнтованого навчання він має забезпечити студентам повну і реальну можливість самовираження в процесі оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками, а також постійне застосування наявного у них особистісного досвіду. Прищеплюючи студентам навички самостійної праці, розвиваючи їхню позитивну мотивацію, інтелектуальні вміння, викладач закладає основи для наступного саморозвитку впродовж усього життя фахівця, члена суспільства, особистості, громадянина своєї держави. Отже, формування пізнавальної самостійності має ґрунтуватися на індивідуальних особливостях, мотивах та цінностях кожного студента.

Особистісний підхід тісно пов'язаний з діяльнісним і, як підкреслює В. Лозова, обидва ці підходи «перебувають у діалектичній єдності, бо особистість виступає суб'єктом діяльності, яка, у свою чергу, поряд з іншими чинниками, визначає особистісний розвиток людини» [7, с. 11]. Особливістю діяльнісного підходу є його спрямованість не лише на засвоєння студентом знань, але й на оволодіння ним способами цього засвоєння, мислення та діяльності, на розвиток творчого потенціалу студента.

Сутність особистісно-діяльнісного підходу полягає у зміні ролі студента в процесі навчання з пасивного об'єкта на активний суб'єкт, у спрямованості всього процесу навчання на особистість, її цілі, завдання, настанови; у використанні особистого досвіду студента в навчальному процесі; у створенні позитивного мікроклімату на заняттях; у розвитку саморегуляції та самооцінки студентів.

Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови вимагає також застосування компетентнісного підходу, який є важливим для сучасної дидактики, та, на думку В. Лозової, «передбачає аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результатів навчання, що відбивають природження не лише знань, умінь, навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення» [7, с. 13]. Для студентів вищого навчального закладу на теперішньому етапі важливо не лише оволодіти певною професією, отримати відповідну кваліфікацію фахівця, але й «у навчальному та виховному процесі набути важливих компетенцій через застосування знань» [там само]. Студент, який оволодів ключовими компетенціями, має змогу завжди оволодіти новими знаннями, а якщо виникне потреба, то й новою спеціальністю, прийняти відповідальне рішення у будь-якій, навіть незнайомій для нього ситуації.

Компетентнісний підхід у процесі формування пізнавальної самостійності передбачає, що студент: сам визначає мету навчально-пізнавальної діяльності або приймає поставлену викладачем; планує, програмує свою діяльність; організовує свою працю для досягнення мети; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання поставленої проблеми або завдання; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність і практично її вдосконалює; має вміння й навички самоконтролю та самооцінки.

Звернемося безпосередньо до організаційно-педагогічних умов формування пізнавальної самостійності студентів – майбутніх учителів іноземної мови. Будемо розглядати умови як спеціально створені обставини, які активізують фактори формування пізнавальної самостійності студентів, на здійснення бажаного впливу, створюють можливості для реалізації позитивних завдань успішного розвитку цієї якості характеристики навчально-пізнавальної діяльності.

Тут слушно навести думки Г. Ковальнової: «... для стійкої, високоєфективної діяльності людини необхідно: по-перше, розвинутий зміст мотивів даної діяльності (їх множинність), що забезпечує позитивне ставлення до неї; по-друге, достатня сила мотивів; по-третє, стійкість мотивації; у четвертих, певна структура мотивації (наявність усіх основних груп мотивів – соціальних-колективістських-процесуальних-стимулюючих); по-п'яте, певна ієрархія мотивів (соціальних – колективістських – процесуальних – стимулюючих)» [5, с. 43]. Зважаючи на зазначене, мотивація навчально-пізнавальної діяльності у нашому дослідженні розглядається як одна із провідних умов формування пізнавальної самостійності студентів.

З мотивацією учіння студента тісно пов'язані його вміння навчатися. Не зайве вказати, що, за визначенням О. Леонтєва, у будь-якій діяльності обов'язково здійснюється реалізація будь-яких умінь і навичок, чуттєвих і розумових дій [6]. Зазначене дозволяє стверджувати, що вміння

навчатися варто розглядати як важливу умову формування пізнавальної самостійності студентів. Природно, уміння здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність формуються, розвиваються на основі пізнавальних здібностей.

Переважно, формування пізнавальної самостійності тих, хто навчається учені пов'язують зі спеціально організованою самостійною роботою. На наше глибоке переконання, самостійність студента в оволодінні знаннями з іноземної мови розвивається в навчально-пізнавальній діяльності, до якої залучаються студенти в перебігу навчального процесу. У свою чергу, ефективність оволодіння знаннями залежить від рівня розвитку пізнавальних здібностей людини – своєрідного і відносно стійкого поєднання низки психологічних властивостей особистості, що зумовлюють успішність виконання нею навчально-пізнавальної діяльності.

Розглянуті аспекти формування пізнавальних здібностей майбутніх учителів іноземної мови дають уявлення про те, якою має бути структура методів навчання, орієнтована на логіку пізнавальних процесів. Дослідження вчених, власний теоретичний пошук дозволяють стверджувати, що у цій структурі необхідно реалізовувати такі умови: відбір та структурування змісту іншомовного матеріалу відповідно пізнавальним можливостям студентів; вибір форми реалізації методу навчання відповідно бажаному ступеню самостійності студентів; інструктаж студентів про цілі і послідовність виконання завдань; пристосування психологічних пізнавальних функцій (сприймання, мислення, пам'ять, уява) до того чи іншого виду навчально-пізнавальної діяльності; коректування методики за результатами розвитку того чи іншого виду пізнавальних здібностей.

Таким чином, першочергове значення у формуванні пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови має зміст навчання, який пропонується для засвоєння. Безперечно, оптимізація змісту позитивно впливає на процес активізації самоосвітнього навчання, але слід додати, що до резервів його вдосконалення можна віднести: а) гармонійне поєднання діяльності викладача і діяльності студента; б) розширення складу змісту навчання, який потрібно засвоїти; в) покращення процесуальної сторони навчання; г) вдосконалення методики навчання і контролю навчальних досягнень студентів; д) впровадження нових дидактичних засобів у навчальний процес; е) підвищення питомої ваги самостійної роботи за рахунок проблемної організації занять; є) оптимальна реалізація репродуктивної, продуктивної і творчої самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Відбір та структурування змісту іншомовного навчання тісно поєднане із засобами оволодіння знаннями. Насамперед вкажемо, що основними елементами системи засобів навчання виступають: слово, образ, діяльність. Зазначені ознаки було покладено в основу класифікації засобів навчання, що використовуються в процесі вивчення майбутніми вчителями іноземної мови фахових дисциплін. Це зокрема такі групи засобів навчання:

– друквані навчальні посібники (книги – підручники, посібники, збірники завдань та вправ, довідники, методичні посібники, робочі зошити; плоскі засоби наочності – плакати, таблиці, схеми, малюнки);

– технічні засоби навчання (засоби статичної проекції – діапозитив, діафільм, кодопомічник, співпосібник у поєднанні з відповідними апаратами; CD – аудіо, аудіо касета, жива мова з використанням мегафону, радіовузла, радіопередавача; комбіновані технічні засоби – кінофільм, телепередача, відеофільм; комп'ютер, електронні проектори).

Зважаючи на діяльнісний характер самостійної роботи, можна виокремити умови, які забезпечують ефективність здійснення цього виду навчання студентів:

- навчальні завдання для самостійної роботи студентів мають бути вмотивованими;
- чітка диференціація навчальних завдань для самостійної роботи та залучення до їх виконання студентів відповідно сформованим у них пізнавальним діям;
- структурованість самостійної роботи: алгоритмізація за умови репродуктивної діяльності студента та поетапність наукового пошуку при продуктивних, творчих рівнях її організації;
- свідомі знання студента щодо способів виконання самостійної роботи;
- чітка позиція викладачів щодо звітності про результати самостійної роботи студентів (форми звітності, обсяг роботи, термін виконання тощо);
- залежність консультативної допомоги від рівня пізнавальної самостійності студента (консультації – вступні, тематичні, проблемні, евристичні тощо);
- чітка система критеріїв ефективності самостійної роботи студентів;
- різноманітність видів та форм гласного контролю самостійної роботи студентів;
- забезпечення самостійної роботи студентів засобами самоконтролю з домінуванням різнорівневих тестових завдань по кожному її виду.

Висновки... Отже, формування навчально-пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін передбачає застосування системи

самостійних індивідуальних навчальних завдань і створення проблемно-пошукових ситуацій, які забезпечують розвиток творчого мислення студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності в системі організаційних форм навчання з використанням проблемних, ігрових, евристично-діалогових способів навчальної роботи. Для ефективного формування навчально-пізнавальних і спеціальних умінь, творчого мислення студентів як аудиторні, так і позааудиторні заняття мають моделювати структуру самостійної пошукової діяльності майбутніх учителів іноземної мови. При цьому в методиці їх проведення мають домінувати самостійне виконання індивідуальних та диференційованих практичних завдань, дослідницький метод при виконанні практичних робіт, дискусія, діалогічні та ігрові методи.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне віднести такі проблеми: технології формування навчально-пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін, зарубіжний досвід ефективного формування пізнавальної самостійності студентів.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с. / *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (A big explanatory dictionary of Modern Ukrainian)*, К., Irpin, 2003, 1440 p. [in Ukrainian]
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. / *Goncharenko S. U. Ukrainyskyi pedagogichnyi slovnyk (Ukrainian pedagogical dictionary)*, К., 1997, 376 p. [in Ukrainian]
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Издательство «Русский язык», 1991. – Том 4. – С. 135. / *Dal V. Tolkovyi slovar zhyvogo velikoruskogo yazyka (Explanatory dictionary of living Russian)*, М., 1991, Vol. 4, p. 135. [in Russian]
4. Данилов М. А. Об условиях развития познавательной самостоятельности и активности у учащихся на уроках / М. А. Данилов. – Казань : Таткнигоиздат, 1963. – 96 с. / *Danilov M. A. Ob usloviyah razvitiya poznavatelnoi samostoyatelnoi i aktyvnosti u uchashchihsy na urokah (About conditions of development of cognitive independency and activity of pupils on the lessons)*, Kazan, 1963, 96 p. [in Russian]
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. / *Encyklopedia osvity (Educational encyclopaedia)*, К., 2008, 1040 p. [in Ukrainian]
6. Ковалева Г. Е. Организация самостоятельной работы студентов на основе деятельностной теории учения / Г. Е. Ковалева. – СПб., 1995. – С. 3. / *Kovaleva G. E. Organizaciya samostoyatelnoi raboty studentov na osnove deyatelnostnoi teorii ucheniya (Independent activity organization of students on the bases of active learning theory)*, SPb., 1995, p. 3. [in Russian]
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с. / *Leontev A. N. Deyatelnost. Soznanie. Lichnost (Activity. Consciousness. Personality)*, М., 1975, 304 p. [in Russian]
8. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Шлях освіти. – 2003. – № 4. – С. 11–16. / *Lozova V. I. Strategichni pytannya suchasnoi dydaktyky (Strategic problems of modern didactics)*, Shlyah osvity, 2003, № 4, pp. 11–16. [in Ukrainian]
9. Педагогический энциклопедический словарь. – М. : «Большая российская энциклопедия», 2002. – 528 с. / *Pedagogicheskii enciklopedicheskii slovar (Educational pedagogical encyclopaedia)*, М., 2002, 528 p. [in Russian]
10. Професійна освіта: словник / Уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с. / *Goncharenko S. U. Profesiina osvita: slovnyk (Professional education: dictionary)*, К., 2000. – 380 p. [in Ukrainian]
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Изд. Министерства просвещения РСФСР, 1946. – 704 с. / *Rubinshtein S. L. Osnovy obschei psihologii (Fundamental general psychology)*, М., 1946, 704 p. [in Russian]
12. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності / М. М. Солдатенко. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с. / *Soldatenko M. M. Teoriya i praktyka samostiinoi piznavalnoi diyalnosti (The theory and practice of independent cognitive activity)*, К., 2006, 198 p. [in Ukrainian]

Дата надходження статті: «28» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «5» листопада 2015 р.

Рецензенти:

Кочубей Т. – доктор педагогічних наук, професор
Коберник О. – доктор педагогічних наук, професор

Білецька Ірина – завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор педагогічних наук, доцент, e-mail: irysya-1@mail.ru

Biletska Iryna – head of the department of theory and practice of foreign languages of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, doctor of pedagogics, assistant professor, e-mail: irysya-1@mail.ru